

лений відповідно до вимог Регламенту (ЄС) № 240/96. В основному ці умови залишилися і в редакції Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" (стаття 18), прийнятого Верховною Радою України 14 вересня 2006 року. Так, за Законом не допускається укладення договорів про трансфер технологій, які передбачають здійснення виплат, що значно перевищують ціну технології та її складових; встановлення необґрунтованих обмежень обсягу виробництва продукції; заборону використання аналогічних або більш досконалих технологій та їх складових тощо.

Тобто включення до договору положень, зазначених у ст. 18 Закону, веде, відповідно до ст. 215 ЦК України, до недійсності (нікчемності) всього договору, а не окремих його положень з наслідками, визначеними статтею 216 ЦК України.

В той же час вказані норми не враховують повною мірою вимоги Регламенту № 772/2004 стосовно положень договорів, які суперечать принципам конкуренції, в тому числі договорів, які укладаються між підприємствами – конкурентами та не конкурентами.

Крім того для становлення в Україні договірної практики укладання договорів про трансфер технологій важливим було б через прийняття змін до Закону або затвердження відповідних рекомендацій врахувати позитивний досвід дії регламентів ЄС № 2349/84 (ліцензування патентів), N 556/89 (ліцензування ноу-хау) та № 240/96 (договори про трансфер технологій). Це стосується визначення зобов'язань договорів, які, як правило, не обмежують конкуренцію, а також таких, до яких обмеження щодо конкуренції не застосовуються.

Висновки. Досвід регулювання трансферу технологій в ЄС та практика його застосування свідчить про необхідність прийняття спеціального нормативного акту щодо укладання в Україні договорів про

трансфер технологій, де були б визначені положення договорів, що суперечать принципам конкуренції, а також, які, як правило, не обмежують конкуренцію.

Вказане можливо зробити через схвалення Антимонопольним комітетом України відповідно до статті 11 Закону "Про захист економічної конкуренції" Типових вимог до узгоджених дій в сфері укладання договорів з трансферу технологій та прийняття доповнень до Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій".

1. ABIEG, Nr. 139, 24.12.1969, S. 2922.
2. EuGH. 31.10.1974 "Centrafarm, Sterling Drug", Sammlung, 1974, S. 1147, 1163.
3. Commission Regulation (EEC) N 2349/84 of 23 July 1984 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of patent licensing agreements//OJ L 219. – 16/08/1984. – P. 15.
4. Commission Regulation (EEC) N 556/89 of 30 November 1988 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of know-how licensing agreements //OJ L 61. – 4/03/89. – P. 1.
5. Капица Ю.М. Экспорт-импорт технологий: правовое регулирование. – К., 2000. – 111 с.
6. Commission Regulation (EC) N 240/96 of 31 January 1996 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of technology transfer agreements//OJ L 031. – 09/02/1996. – P. 0002-0013.
7. Commission Regulation (EC) No 2790/1999 of 22 December 1999 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of vertical agreements and concerted practices (Text with EEA relevance)// OJ L 336.- 29/12/1999. – P. 0021 – 0025.
8. Commission Regulation (EC) No 2658/2000 of 29 November 2000 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of specialisation agreements (Text with EEA relevance)// OJ L 304. – 05/12/2000. – P. 0003–0006.
9. Commission Regulation (EC) N 2659/2000 of 29 November 2000 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of research and development agreements//OJ L 304.- 05/12/2000. – P. 0007-0012.
10. Commission evaluation report on the transfer of technology block exemption regulation N 240/96 "Technology transfer agreements under article 81" // http://comm/competition/antitrust/technology_transfer/
11. Commission adopts new safe harbour for licensing of patents, know-how and software copyright. IP/04/470.-Brussels, 7 April 2004.
12. Капица Ю.М. Питання організаційно-правового забезпечення передачі технологій в Україні: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 1995. – 19 с.

Надійшла до редакції 19.03.09

Олена Святун, канд. юрид. наук,
Олексій Святун, здоб.

КОНСУЛЬСЬКИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ТРЕТІХ КРАЇНАХ

У статті аналізуються теоретичні та практичні аспекти консульського захисту громадян ЄС в третіх країнах. Спеціальна увага приділена визначенню напрямків діяльності Європейського Союзу щодо підвищення ефективності захисту своїх громадян закордоном, а також тенденції розвитку нормативно-правової бази ЄС в цій сфері, зважаючи на перспективи набуття чинності Лісабонським договором 2007 р.

Theoretical and practical aspects of consular protection of EU citizens in third countries are being analyzed in this article. Special attention is paid to determination of EU actions for reinforcing this protection and also to identification of current trends of EU legal basis development taking into account the possible coming into force of the Treaty of Lisbon.

У контексті євроатлантичних амбіцій нашої держави розуміння інтеграційних процесів, що проходять на західних українських кордонах, набуває першочергової ваги. На думку експертів, Лісабонський договір 2007 року є нічим іншим як спробою повного перегляду правових засад Європейського Союзу, котрий за незначний історичний період розрісся з шести у 1957 році до двадцяти семи держав-членів у 2005-му. Змінюється й сам ЄС, його склад, розміри, прагнення й вага у сучасному світі. Не залишається позаду зі своєю еволюцією й світ. ЄС, який ще у Маастрихтському Договорі 1992 року окреслив юридичний статус свого громадянина (стаття 17 Консолідованого Договору ЄС), продовжує активно вживати заходів із захисту за кордоном прав та інтересів своїх фізичних та юридичних осіб. Спробуємо у цій статті розглянути головні тенденції розвитку та перспективи подальшої трансформації і еволюції консульського захисту громадян Європейського Союзу в третіх країнах.

Проблема дипломатичного та консульського захисту громадян за кордоном достатньо детально розроблена в працях відомих вітчизняних та російських вчених. Дослідженню теорії та практики проблеми, що розгляда-

ється, присвячені праці А.Х. Абашидзе, І.П. Блищенко, Г.В. Бобильова, Н.І. Буга, І.Г. Зубкова, В.А. Василенка, Л.Н. Галенської, А.І. Горлової, В.Н. Дурденевського, В.А. Зоріна, В.А. Карташкіна, Ю.М. Колосова, Н. Крилова, І.І. Лукашука, С.Ю. Люсіна, Л.А. Моджорян, А.В. Павлова, Н.І. Петренка, В.І. Попова, К.К. Сандровського, Ю.М. Смірнова, Н.А. Ушакова та інших. Крім цього, ця тематика неодноразово ставала предметом досліджень закордонних вчених-міжнародників, перед усім, А. Брауера, Е. Борчарда, Л. Брайерлі, А. Гарнера, Л. Лі, Дж. Кутберта, Б. Реїлі, Ч. Вісера, Д. Анцилотті, Я. Броунлі, А. В. Булмерінка, А. Фердросса, Й. Рофтопула, М. Циммермана, Э.Х. Арчаги, Л. Нойманна та інших.

Право на дипломатичний та консульський захист є одним із принципів положень міжнародного права. Однією з функцій дипломатичної місії та консульських установ кожної держави є захист інтересів своїх громадян, які перебувають в іншій державі, в межах передбачених міжнародним правом. Зокрема, це закріплено у ст. 3 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. та ст. 5 Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р.

У ст. 1 **Проекту статей про дипломатичний захист**, підготовленого Комісією міжнародного права у 2006 р., дипломатичний захист визначається як притягнення однією державою до відповідальності іншу державу, завдяки дипломатичним акціям та іншим засобам мирного вирішення спору, за шкоду, заподіяну неправомірними, з точки зору міжнародного права, діями іншої держави по відношенню до громадян або юридичних осіб першої держави, з огляду на реалізацію такої відповідальності. Він може включати консульський захист, переговори з іншою державою, політичний та економічний тиск, судові або арбітражні провадження та інші форми мирного вирішення спорів [1].

З іншого боку, консульський захист є більш вузьким поняттям і полягає, як правило, у наданні сприяння власним громадянам, кораблям та повітряним суднам за кордоном завдяки діяльності консульських установ. До такої діяльності, зокрема, відносять видачу документів про посвідчення особи, вчинення нотаріальних дій та актів громадянського стану, забезпечення інтересів громадян у питаннях спадщини, опіки та піклування, представництво у суді, передачу документів та виконання запитів у правовій допомозі.

Технічно дипломатичний захист громадян може бути реалізований виключно урядом тієї держави, до якої належить постраждала особа. Враховуючи цю обставину, за поширеною точкою зору вимога про відшкодування завданої шкоди може бути висунута лише державою. Беручи це до уваги, можна зробити висновок, що в рамках Європейського Союзу фактично йдеться про право громадян ЄС на консульський захист через консульські установи держав-членів за кордоном. Із посиленням на дипломатичні місії необхідно враховувати, що останні мають повноваження вчиняти консульські дії [2].

Право на дипломатичний і консульський захист громадян ЄС в третій країні набуває великої актуальності, зважаючи на значне збільшення кількості подорожей громадян держав-членів до третій країні, а також на все більшу кількість тих осіб, які облаштовують свою домівку поза межами Європейського Союзу. Проблема забезпечення належного рівня консульського захисту полягає в тому, що не всі держави-члени мають постійне дипломатичне представництво у третій країні.

Наразі лише в трьох державах світу існують представництва всіх держав-членів ЄС: КНР, Російська Федерація та США, а в 107 з 167 третій країні представлені максимум десять держав-членів. Така ситуація особливої гостроти набула наприкінці 2004 р., коли у Південно-Східній Азії вирувало цунамі, де більшість держав-членів не мали своїх дипломатичних представництв. Зокрема, у Таїланді існують представництва 17 держав-членів, в Шрі-Ланці – 6, в Брунеї – 3. У липні 2006 р. відбувся збройний конфлікт між Ізраїлем та Ліваном, тоді перед ЄС знову постало питання про те, що не всі держави-члени мали в цьому регіоні постійне представництво. У червні 2006 р. Рада ЄС підготувала доповідь Європейській Раді. В ній закріплювалася позиція, що присутність ЄС у формі Делегації Європейської Комісії забезпечується у тих країнах, де кількість представництв держав-членів іноді є дуже обмеженою. Незважаючи на те, що Делегації не наділені консульськими функціями, вони можуть залучатися до координації спільних зусиль.

При цьому слід відзначити, що існуючі правова база права ЄС у галузі дипломатичного та консульського захисту не врегулює в повній мірі всі можливі правовідносини.

До таких джерел в першу чергу треба віднести ст. 20 **Договору про заснування Європейського Співтовариства** [3]. Згідно з нею, якщо громадянин Союзу перебуває в третій країні, де держава-член, громадянином якої він є, не має посольства або консуль-

ського пункту, він має право на захист з боку органів влади держав-членів, які мають представництва в цьому місці, на умовах однакових з громадянами цієї держави. Держави-члени приймають необхідні положення та вступають між собою у міжнародні переговори, необхідні для забезпечення цього захисту.

Таке саме положення було згодом закріплене у **ст. 46 Хартії основних прав Європейського Союзу** [4].

На виконання ст. 20 Договору 19 грудня 1995 р. Рада прийняла **Рішення стосовно захисту громадян Європейського Союзу дипломатичними та консульськими представництвами (95/553/ЄС)** [5], в якому встановлюються випадки та умови, коли захист громадянина ЄС може бути наданий.

Відповідно до положень цього Рішення для того, щоб користуватися перевагами, передбаченими ним, необхідно виконати наступні умови:

- особа повинна бути громадянином однієї з держав-членів Європейського Союзу;
- ця особа повинна перебувати в країні, яка не входить до Європейського Союзу;
- у країні перебування цієї особи повинно бути відсутнє посольство або консульство держави її громадянства.

Якщо ці умови виконані, єдине що повинна зробити особа для отримання захисту відповідно до положень Договору про заснування Європейського Співтовариства, це довести наявність громадянства однієї з держав-членів ЄС, шляхом надання паспорту або іншого документу, що посвідчує особу.

Відповідно до ст. 5 Рішення 95/553/ЄС захист включає такі випадки:

- (а) допомога у разі смерті;
- (б) допомога у разі серйозного нещасного випадку або серйозної хвороби;
- (в) допомога у разі арешту або затримання;
- (г) допомога жертвам тяжкого злочину;
- (д) сприяння та репатріація громадян Союзу, які перебувають у важкому становищі.

Крім того, дипломатичні представництва та консульські агенти держав-членів, які працюють в третій країні, в межах своїх повноважень, можуть прийти на допомогу в інших випадках. Будь-яке сприяння та вся інформація або повідомлення родичам, друзям, лікарям, працівникам в державі-члені постійного проживання здійснюється посольством або консульством, до якого громадянин ЄС звернувся, через міністерство закордонних справ держави громадянства цієї особи.

У випадку нещасного випадку або серйозної хвороби особа може звернутися до посольства або консульства з проханням повідомити про свій стан родичам. По можливості особу можуть відвідувати та надавати консультації для забезпечення того, що особа отримує відповідне медичне обслуговування. У випадку, якщо стан здоров'я громадянина ЄС вимагає медичної евакуації, на це необхідно отримати чітко визначене погодження з боку органів влади відповідної держави-члена, громадянином якої ця людина є.

У випадку, коли особа стає жертвою насильства або злочину, посольство або консульство надає необхідну інформацію щодо можливості отримання медичної допомоги та відповідної юридичної консультації. Зокрема, громадянин може отримати консультацію про те, як подати заяву до відповідних органів поліції, а в разі необхідності особі може бути надане сприяння щодо подання такої заяви. У випадку, коли в третій державі існує схема отримання компенсації, громадянину надається консультація стосовно процедури подання заяви на таку компенсацію.

У випадку, коли громадянин заарештований або затриманий, після отримання посольством або консуль-

твом повідомлення про це, за бажанням громадянина останні інформують національні органи влади. У разі такої можливості, представник посольства або консульства відвідує затриману особу. Посольство або консульство здійснює нагляд за умовами утримання громадянина, а також забезпечує, щоб особа була відповідним чином поінформована про свої права по відношенню до національних органів влади.

Якщо особа загубила свої документи або їх вкрали, громадянину необхідно подати підтвердження свого громадянства та посвідчення особи, що підтверджується національними органами влади. Така особа може отримати від посольства або консульства Прозірний документ Європейського Союзу, який надає можливість повернутися на Батьківщину. Його видання є предметом попереднього дозволу з боку національних органів влади.

Допомога та репатріація у випадку важкого стану також може надаватися з боку посольства або консульства. Вони сприяють отриманню коштів з приватних джерел. Як виняток, може бути надана позика в обмін на заставу. У випадку, якщо жодних коштів немає або якщо всі інші ресурси вичерпані, за наявності погодження від міністерства закордонних справ держави походження громадянина, особа може бути повернена на батьківщину, до найближчого посольства або консульства шляхом надання позики з державних фондів після підписання документа, який містить зобов'язання про відшкодування цих витрат уряду держави свого громадянства. Крім того, відшкодуванню підлягають кошти виділені на харчування та обов'язкові витрати протягом подорожі. Як виняток, за явно вираженої згоди з боку національних органів влади держави громадянства взяти на себе зобов'язання по репатріації громадянина, також від його імені можуть бути повернуті кошти за перевищення ліміту багажу. Зокрема, якщо репатріації за державний коштом підлягає громадянин Ірландії, Нідерландів, Португалії або Великої Британії, у нього вилучається закордонний паспорт, який передається до міністерства закордонних справ держави громадянства такої особи. Міністерство повертає паспорт громадянину лише у випадку відшкодування позики.

У випадку смерті особи – дипломатична або консульська місія повідомляє органам влади держави громадянина, а останні інформують близьких померлої особи. За згоди родичів дипломатична або консульська місія надає допомогу в отриманні свідоцтва про смерть та вчиняє необхідні дії щодо поховання, кремації або репатріації останків до країни постійного проживання.

У праві ЄС визначені випадки, коли допомога громадянину ЄС дипломатичними та консульськими установами не надається. Зокрема, допомога не надається, якщо її вже надало або надає посольство або консульство держави громадянства особи, яке є в межах досяжності для цієї особи. Посольство або консульство не сплачує рахунки (за готель, ресторан, лікарню тощо), крім певних витрат та лише за надзвичайної необхідності. Крім того, не сплачуються авіаквитки для повернення на батьківщину і не робиться бронювання цих квитків (крім випадку процедури репатріації, через уповноважені органи держави громадянства особи). Дипломатичні та консульські установи не надають прямої правової допомоги і не втручаються в судові процеси.

Друге Рішення (96/409/PESC) від 25 червня 1996 р. стосується дії Спеціальних документів для подорожі загального зразка, які надаються у випадках необхідності дипломатичними та консульськими службами держав-членів громадянам ЄС.

У листопаді 2006 р. Комісія ЄС презентувала **Зелену книгу [9]**, яка була безпосередньо присвячена проблемі дипломатичного та консульського захисту громадян Союзу в третіх країнах. У цьому документі Комісія відмічає,

що не зважаючи на те, що право на дипломатичний та консульський захист для громадян держав-членів було закріплено ще за 11 років до того, соціологічне опитування, проведене у середині 2006 р.,⁴ засвідчило про необізнаність громадян у своїх правах і в той же час про їх високі очікування від Європи в цій сфері. Також було виявлено, що половина людей, які мешкають в Союзі, планують подорожувати до третіх країн протягом наступних трьох років і що лише 23 % з них заявили про те, що їм відомо про можливість, закріплену в статті 20 Договору про Європейське Співтовариство. У той же час 17 % осіб вважають, що вони можуть звернутися за захистом до делегації Комісії. Ураховуючи вищезазначене, Комісія запропонувала цілу низку дій щодо проведення інформаційної компанії серед громадян ЄС.

Крім того, Комісія виступила з пропозицією друкувати текст ст. 20 Договору про Європейське Співтовариство у закордонних паспортах. Ця пропозиція набула юридичного закріплення у **Рекомендації Комісії від 5 грудня 2007 р. про відображення тексту ст. 20 Договору про заснування Європейського Співтовариства у паспортах (2008/355/EC) [11]**. У ній міститься пропозиція державам-членам відображати перше речення ст. 20 Договору про заснування Європейського Співтовариства, а також посилання на веб-сайт ЄС (<http://ec.europa.eu/consularprotection>) у паспортах, виданих після 1 липня 2009 р. Що ж стосується паспортів, виданих до 1 липня 2009 р., до них державам-членам рекомендується внести наклейку з вищезазначеною інформацією. Очікується, що через 18 місяців після публікації Рекомендації держави-члени нададуть Комісії повідомлення про вжиті заходи щодо реалізації положень цього документа.

Ще одна проблема, яка стоїть на порядку денному перед Європейським Союзом – це визначення сфери поширення захисту для громадян. Зважаючи на те, що процедура надання захисту не є уніфікованою серед держав-членів ЄС, сфера дії та юридична сила положень ст. 20 Договору про заснування Європейського Співтовариства може відрізнятися. Наприклад, лише деякі держави-члени визнають право оскаржувати відмову у наданні консульському захисту.

Ураховуючи вищезгадане, у грудні 2007 р. Комісія прийняла План дій на 2007–2009 рр. "Ефективний консульський захист в третіх країнах: внесок Європейського Союзу" [10], в якому визначаються наступні напрямки діяльності Союзу у цій сфері:

1. захист громадян ЄС, які працюють або мешкають в третіх країнах.

Своїм Рішенням 88/384/ЕЕС щодо запровадження процедури попередніх повідомлень та консультацій з питань міграційної політики по відношенню до країн-нечленів Комісія запровадила процедуру проведення консультацій між державами-членами, спрямованими на сприяння включенню максимальної кількості спільних положень до двосторонніх угод та покращення захисту громадян ЄС, які працюють та мешкають в третіх країнах. Таким чином, положення про захист громадян ЄС повинні бути включені до двосторонніх угод, які укладаються з третіми країнами, з метою забезпечення такого захисту, відповідно до положень ст. 20 Договору про заснування Європейського Співтовариства.

2. захист членів сімей громадян ЄС, які не є громадянами держави-члена.

Потреба у спільному захисті для громадян та членів їх сімей виникла під час військових дій в Лівані у липні 2006 р. Тоді відбувалася евакуація та репатріація через територію Кіпру членів сімей тих громадян ЄС, дипломатичні представництва яких були відсутні. У зв'язку з

⁴ Eurobarometer # 188. July 2006.

цим в рамках ЄС була усвідомлена необхідність поширити консульський захист на членів сімей громадян Європейського Союзу, які є громадянами третіх держав, шляхом внесення змін до Рішення 95/553/ЄС.

3. ідентифікація та репатріація останків.

В наслідок трагедії в Таїланді наприкінці 2004 р у зв'язку із цунами, неабиякого розголосу набула проблема про ідентифікацію та репатріацію останків загиблих осіб. Місцеві органи влади в третіх країнах можуть вимагати виконання цілої низки формальностей – наприклад, отримання свідоцтва про смерть, яке видається консульським органом, або документів від органів охорони здоров'я чи поліції, які засвідчують факт та причини смерті, відповідність певним санітарним вимогам щодо труни або засвідчений переклад адміністративних документів. Зважаючи на це, родини жертв стикаються із складними процедурами та витратами на репатріацію.

Деякі держави-члени ЄС приєдналися до Конвенції Ради Європи про передачу тіл померлих осіб від 26 жовтня 1973 р., метою якої є спрощення адміністративних норм та правил з репатріації останків. Однак, цей міжнародний договір надає державам-членам багато повноважень діяти відповідно до власного законодавства. Зважаючи на це, в Європейському Союзі вже неодноразово робилися пропозиції про необхідність заохочення все більшої кількості держав-членів приєднатися до вищезазначеної Конвенції. Одночасно у короткострокових планах передбачається внесення доповнень до Рішення 95/553/ЄС з метою включення до нього положень про ідентифікацію та репатріацію останків. У довгостроковому масштабі в ЄС пропонується спростити процедури з репатріації останків, заснувати Європейську компенсаційну систему, враховуючи вартість транспортування тіл померлих осіб, а також заохочувати науково-дослідницьку діяльність щодо запровадження засобів проведення аналізів на ДНК та надавати підтримку деяким європейським лабораторіям, які спеціалізуються на ідентифікації особи жертв.

4. спрощення процедури отримання фінансової допомоги

Аналіз Рішення 95/553/ЄС свідчить про складність процедури повернення витрат та позик, наданих громадянам, які перебувають у важкому становищі, оскільки заявник повинен отримати дозвіл від держави-члена, громадянином якої він є, та підписати документ про зобов'язання повернути позику. На вимогу держави, яка надає допомогу, вищезазначена держава-член відшкодовує всі витрати, а громадянин відшкодовує їх своїй власній державі. Громадян деяких держав-членів можуть попросити залишити свій паспорт в якості гарантії державі, яка надає допомогу. Можливим розв'язанням цієї проблеми має стати централізація обробки всіх справ в спільній установі в третій країні, в такий спосіб відбувається спрощення адміністративних кроків, передбачених у Рішенні 95/553/ЄС.

Вищезазначені напрями діяльності набувають особливої актуальності у випадку, якщо консульської допомоги потребують великі групи людей внаслідок стихійного лиха, епідемій, терористичних актів або військових конфліктів. Тоді виникає потреба у рівному поділі завдань між державами-членами, якщо виникає необхідність у наданні допомоги або репатріації значної кількості громадян іншої держави-члена, яка не має свого дипломатичного представництва на місці.

Серед держав-членів ЄС отримала поширення **концепція "керівної держави"**. Це є новою формою консульського співробітництва, яке полягає в тому, що одна чи більше держав-членів призначаються як "керівна держава" в третій країні для забезпечення захисту громадян Союзу від імені іншої держави-члена. У разі евакуації, "керівна держава" є відповідальною за евакуацію

всіх громадян Союзу до безпечного місця. Цей підхід вважається позитивним кроком щодо посилення консульського співробітництва та покращення захисту громадян ЄС під час кризових ситуацій в третіх країнах, де існують представництва лише декількох держав-членів.

Ще один із засобів подолання цієї проблеми був запропонований у Доповіді Барн'є [6] та підтверджено у Повідомленні Комісії від 29 червня 2006 р. [6]. Тоді пропонувався запровадити систему спільних консульських установ. Це могло б допомогти раціоналізувати функції та заощадити кошти, які витрачаються на діяльність дипломатичних та консульських представництв держав-членів.

Передбачається, що залежно від країн та наявності місій держав такі спільні установи можуть бути розташовані в приміщеннях різних представництв та посольств або в лише в одному. Крім того, існує варіант, що такі установи будуть працювати при Делегаціях Європейської Комісії. У своїй доповіді Мішель Барн'є виступав з пропозицією перші подібні установи запровадити в чотирьох регіонах: Карибському басейні, на Балканах, країнах Індійського океану та Західної Африки, зважаючи на значну кількість європейських туристів, які перебувають в цих країнах, досить незначної кількості дипломатичних представництв держав-членів та присутності делегацій Комісії, які могли б надати відповідну допомогу. З метою досягнення позитивного результату діяльності цих установ, передбачається, що держави-члени розроблятимуть та поширюватимуть інформацію між громадянами стосовно низки правил заснування та делегування повноважень таким спільним установам в кожній третій країні, а також заохочувати своїх громадян добровільно реєструватися (ставати на облік) в таких установах, що, у випадку необхідності, полегшує рятувальні операції. На довгострокову перспективу планується надати спільним консульським установам повноваження щодо вчинення консульських функцій, зокрема щодо видачі віз або легалізації документів.

Ще одна проблема, яка стоїть перед Європейським Союзом на шляху ефективного консульського захисту своїх громадян в третіх країнах – це отримання на це згоди від цих третіх країн, оскільки це є загальним правилом міжнародного права. У зв'язку з цим держави-члени повинні розпочати про це двосторонні переговори, як це передбачено ст. 20 Договору про заснування Європейського Співтовариства. На майбутнє Комісія рекомендувала включати положення про надання згоди до двосторонніх угод з третіми державами. Так само Комісія пропонує включати положення про надання згоди до "змішаних угод", укладених Співтовариством та його державами-членами з третіми країнами.

Підписання Лісабонського договору у грудні 2007 р. дещо розширило компетенцію ЄС у сфері дипломатичного та консульського захисту. У параграфі 2 ст. 23 Договору про функціонування Європейського Союзу передбачено наступне: "Рада, діючи у відповідності до спеціальної законодавчої процедури та після консультації з Європейським Парламентом, може приймати директиви, які встановлюють заходи щодо координації та співробітництва, необхідні з метою полегшення цього захисту" [13]. Це дає підстави стверджувати, що із вступом в силу Лісабонського договору в ЄС буде прийнята низка нормативних актів у вигляді директив, які є інструментом гармонізації національного права держав-членів у відповідності до стандартів ЄС, а це в свою чергу спонукає держави-члени трансформувати своє законодавство у відповідності до спільної мети – забезпечення ефективного консульського захисту громадян ЄС в третіх країнах.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що в рамках Європейського Союзу фактично йдеться про право громадян ЄС на консульський захист через

консульські установи держав-членів за кордоном. При цьому слід відзначити, що існуюча правова база права ЄС у галузі дипломатичного та консульського захисту не врегульовує в повній мірі всі можливі правовідносини.

Однією з ключових проблем, яка стоїть на порядку денному перед Європейським Союзом є визначення сфери поширення захисту для своїх громадян. Зважаючи на те, що процедура надання захисту не є уніфікованою серед держав-членів ЄС, сфера дії та юридична сила положень ст. 20 Договору про заступання Європейського Співтовариства може відрізнятись.

Виходячи з цього, подальші консультації між державами-членами, будуть спрямовані на сприяння включенню максимальної кількості спільних положень до двосторонніх угод та покращення захисту громадян ЄС, які працюють та мешкають в третіх країнах. Таким чином, положення про захист громадян ЄС в майбутньому будуть включені до двосторонніх угод, які укладаються з третіми країнами, з метою забезпечення такого захисту, відповідно до положень ст. 20 Договору про заступання ЄС.

Водночас, діяльність в рамках ЄС буде також зосереджена на поширенні консульського захисту на членів сімей громадян Європейського Союзу, які є громадянами третіх держав, шляхом внесення змін до Рішення 95/553/ЄС.

Також буде активізована робота на напрямі запровадження системи спільних консульських установ. Це могло б допомогти раціоналізувати функції та заощадити кошти, які витрачаються на діяльність дипломатичних та консульських установ держав-членів.

Крім того, передбачуваними є дії по забезпеченню отримання згоди від третіх держав для надання компетенції Союзу реалізовувати свій захист через свої Делегації. Хоча держави-члени несуть головні зобов'язання щодо забезпечення захисту своїх громадян, Делегації могли б, у випадках отримання повноважень від Ради, реалізовувати захист з питань, які підпадають під компетенції ЄС.

На думку, авторів, вищевикладені питання в яких зацікавлений обидві сторони, слід враховувати під час розбудови відносин нашої країни, насамперед в консульській сфері, з Європейським Союзом.

1. Draft articles on Diplomatic Protection // Official Records of the General Assembly. – 2006. – Sixty-first Session. – Supplement No. 10 (A/61/10). – 5 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_8_2006.pdf
2. Kadelbach S. Die europäischen Bürgerrechte // Ehlers D. Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten. – Berlin, 2005. – S. 577 – 579.
3. Європейський Союз: консолідовані договори / В. Муравйов (наук. ред.). – К.: Port-Royal, 1999. – 206 с. 4. Charter of Fundamental Rights of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://www.europarl.europa.eu/compar/llibe/elsj/charter/art11/default_en.htm
5. Decision of the representatives of the governments of the Member States meeting within the Council of 19 December 1995 regarding protection for citizens of the European Union by diplomatic and consular representations // Official Journal. – L 314. – 28.12.1995. – p. 73 – 76.
6. Report by Michel Barnier to the President of the Council of the European Union and the President of the European Commission: "For the European civil protection force: europe aid" (May, 2006): http://ec.europa.eu/commission_barroso/president/pdf/rapport_barnier_en.pdf
7. "Your Europe": Consular and diplomatic protection [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://ec.europa.eu/youreurope/nav/en/citizens/citizenship/outside-eu-protection/index.html>
8. European Commission Directorate-General (DG) for Justice, Freedom and Security: consular and diplomatic protection [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/citizenship/diplomatic/fsj_citizenship_diplomatic_en.htm
9. Green Paper. Diplomatic and consular protection of Union citizens in third countries (presented by Commission) (COM (2006) 712 final) // Official Journal. – C 30. – 10.02.2007. – 12 p.
10. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Effective consular protection in third countries: the contribution of the European Union. Action Plan 2007-2009. (COM(2007) 767 final). Brussels, 5.12.2007. – Режим доступу до документу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0767:FIN:EN:PDF>
11. Commission recommendation on reproducing the text of Article 20 TEC in passports (C(2007) 5841 final). Brussels, 5.12.2007. – Режим доступу до документу: http://ec.europa.eu/governance/impact/docs/ia_2007/c_2007_5841_en.pdf
12. Commission working document. Accompanying document to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Effective consular protection in third countries: the contribution of the European Union. Action Plan 2007-2009. Summary of the Impact Assessment. (SEC(2007) 1601) Brussels, 5.12.2007. – Режим доступу до документу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007SC1601:EN:NOT>
13. Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union // Official Journal. – 2009. – 09.05. – С 115. – p. 58.
14. Сандровський К.К. Право зовнішніх зносин // Міжнародне право: Основні галузі: Падручник / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2004. – С. 60 – 61.

Надійшла до редколегії 17.03.09

Я. Костюченко, здоб.

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ФІЗИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню правових механізмів вирішення суперечок згідно з Угодою про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами й Україною (УПС). Висвітлено два аспекти вирішення таких суперечок: (i) принцип недискримінації осіб щодо доступу до компетентних судів та адміністративних органів для захисту їх особистих прав; (ii) спори між Україною та Європейським Співтовариством щодо застосування та тлумачення УПС. В статті проаналізовані механізми вирішення спорів на основі угод про асоціацію.

The current article researches the legal mechanisms of dispute settlement under the Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities & its Member States and Ukraine. Such settlement has two aspects: (i) non-discrimination principle of persons' access to the competent courts and administrative bodies in order to protect their individual and property rights; (ii) disputes between Ukraine and the European Community relating to the application and/or interpretation of PCA. The analysis of dispute settlement mechanisms provides for comparative aspect of various Association Agreements.

Інтеграція України у європейський правовий простір є пріоритетом у зовнішньополітичній та зовнішньоєкономічній політиці нашої країни. Встановлюючи правові механізми співпраці з європейськими інтеграційними об'єднаннями, Україна отримує нові можливості кооперації шляхом створення договірних та інституційних механізмів. Основою такої співпраці є насамперед задоволення економічної співпраці, в основі якої лежать зони вільної торгівлі, митні союзи, економічні та валютні союзи. Із вступом України до Світової організації торгівлі (далі СОТ) 16 травня 2008 року Україна отримала нові можливості у регулюванні міжнародних економічних відносин та доступу до механізму розв'язання спо-

рів. Започаткувавши переговори з Євросоюзом щодо укладання нової угоди про асоціацію, механізми захисту інтересів осіб будуть змінені у порівнянні з обмеженими можливостями Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами та Україною (далі УПС).

Можливості захисту своїх прав фізичні та юридичні особи отримують відповідно до різних міжнародно-правових зобов'язань України. Так, наприклад, з метою захисту прав людини реалізують відповідні механізми в рамках Ради Європи та Європейського Союзу (далі Євросоюз); з метою захисту прав, що витікають з міжнародних торговельних відносин відповідно до правил